

NSU - et kort historisk tilbageblik¹

Poul Hermansen

I

Som det vel efterhånden er velkendt for de fleste folk i NSU, så har organisationen jo netop rundet de 35 år og er således med m.a.o. på vej ind i sin bedste alder! Inspireret af bl.a. de interviews, der har været bragt i tidligere numre af *Information fra NSU* synes vi her på generalsekretariatet, at det kunne være interessant at skue lidt tilbage i tiden for herigennem at få lidt klarhed over, hvad der rørte sig i NSU for 25-30 år siden - ikke mindst for nye og yngre NSUere kan det vel være sjovt en kort stund at kigge tilbage på historiens horisont.

Organisationen stiftedes af en række nordiske akademikere på Lysebu ved Oslo i august 1950, hvor samtidig de første vedtægter blev udformet. Hensigten var at skabe en organisation på linie med "Internationale Hochschulwochen", som var et akademisk forum, der havde eksisteret i Østrig siden krigens afslutning. Allerede det første år oprettedes stillingen som generalsekretær, som fra 1952 blev et lønnet hverv. Generalsekretærens hovedopgave var dengang primært at forestå forberedelsen af årets sommersession.

¹ Denne artikel er sammensat af tre separate artikler, der oprindeligt blev udgivet som serie i *Information fra Nordisk Sommeruniversitet*, henholdsvis nr. 1, 2 og 4, 1986. De tre oprindelige artikler adskilles i denne udgivelse ved romertal (I-III). Artiklerne trykkes med venlig tilladelse fra Poul Hermansen, Aalborg. Ud over at tage del i NSUs faglige program var Poul Hermansen i en periode frem til 1995 ansat som bogfører og revisionsmedarbejder ved sekretariatet, der dengang lå i Aalborg, og som blev ledet af generalsekretær Jan Bitsch Steffensen (red.).

Det tværvideenskabelige princip

Intentionen med NSU overhovedet var - og er stadig - at give akademikere, studerende og andre interesserede mulighed for at "se deres fagstudier i en større sammenhæng" og "råde bod på den isolering og ensidighed, der følger af den nødvendige fagvidenskabelige specialisering." Man ville søge at "fremme samarbejdet mellem videnskaberne, dels ved at behandle grænseemner, der kræver belysning fra flere discipliner, dels ved at drøfte almene teoretiske og metodiske spørgsmål, dels ved at give akademikere fra forskellige fagområder indblik i hinandens arbejdsmetoder og problemer." Videre hedder det, at man indenfor de enkelte videnskaber vil stimulere til kritisk prøvning af traditionelle forudsætninger og til diskussion af metoder og problemstillinger. Divergerende forskningsretninger ville her få mulighed for "i personlige forhandlinger at opklare misforståelser og indlede et positivt samarbejde." Man ville søge at skabe en større forståelse mellem grundvidenskaberne og de anvendte videnskaber, mellem forskere, der "koncentrerer sig om videnskabens stoflige eller empiriske sider og dem, der interesserer sig for ordening og tolkning, for definition og teoretisk klarhed." Desuden var det formålet at give studenter og forskere en "dybere indsigt i andre sider af kultur- og samfundslivet: litteratur musik, billedkunst, etik, religion, politik, økonomi, osv." Så vidt så godt.

Uden at forfalde til selvbehagelig skamrosen kan man godt - i al beskedenhed - konstatere, at undersøger man NSU's virksomhed i de 35 år, organisationen har eksisteret, så har NSU's formålet at leve ganske godt op til de intentioner, der blev udstukket i disse formålsparagraffer. På trods af at NSU's tværvideenskabelige islæt i dag er blevet kombineret med fagkritiske og samfundskritiske aspekter, så er der for så vidt intet i den oprindelige målsætning, som ikke også er gældende den dag i dag.

NSU's rolle som primus motor i udviklingen af tværvideenskabelige discipliner og implicit hermed modstand mod den forbenede faglige universitetsspecialisering er indiskutabel. Eksemplerne på NSU's igangsættende funktion er talrige. Et eklatant eksempel er de mange nye universitetscentre, der skød op i 70'erne. Indholdsmæssigt lå - og ligger - mange af disse studier tæt op ad studievirksomheden, som den udfoldes indenfor rammerne af NSU.

NSU's faglige profil og kaos i Norge

Tager vi et vue henover NSU's faglige program i de første 10 år, åbenbarer der sig en række interessante emner. De første par år var hovedemnet "Årsagsproblemet" i bred forstand. På den første sommersession i Askov 1951 blev dette emne behandlet fra vidt forskellige sider. Professor Brøndsted holdt oplæg om biologien og dens forhold til objektiviteten. To professorer i fysik, Møller og den store åbenbaring Niels Bohr, talte om fysikken og erkendelsen, mens problemet blev anskuet samfundsvidenskabeligt og historisk af professorerne Vogt og Pipping. I forbifarten er det værd at bemærke, at i de første mange år - ja, i virkeligheden helt op til 1970 - var NSU, i al fald for så vidt angår oplægsholdere på sommersessionerne, i al overvejende grad domineret af professorer og docenter. Sådan er det jo ikke længere - men det er en helt anden diskussion, som vi kan vende tilbage til en anden god gang!

Af nye discipliner, som har været introduceret første gang i NSU, kan nævnes, at allerede i 1952 og især i 1956 var informationsteorien og videnskabens kommunikationsproblemer på programmet; også i 1952, hvor hovedemnet var "Menneske og Miljø", sås første gang et emneområde, der gennem årene har været genstand for vedvarende interesse, nemlig en kreds, der havde titlen "Människan och bymiljön". Som en digression kan nævnes, at netop denne session i 1952 på Ustaoset i Norge havde et noget kaotisk forløb. I følge årbogen skete der det, at præsidenten for sommersessionen ganske enkelt udeblev! Grunden til, at det overhovedet lykkedes at afvikle mødet var "deltagernes villighet til å følge med i improvisasjonenes hvirvel og til å ta de oppstående situasjoner med hodt humør og eventuelt gi en handsrekning der det trengtes". Mærk jer disse visdomsord, kommende sessionsdeltagere! At den tekniske udvikling i starten af 50'erne ikke var så fremskreden som vi i dag betragter som en selvfølge, fremgår også af årbogen, idet der sendes en venlig hilsen til Kinodirektør Møller, der "trodsende uendelige tekniske vanskeligheder, dog til slutt klarte å fremføre en rekke verdifulle films"! Dengang var der skam også stil over åbningsceremonien. Rektor for Oslos Universitet var til stede, men mødet skæmmedes dog af en besk kommentar af dr. Erling Christoffersen, leder af det norske udenrigsdepartements kontor for kulturelt samarbejde, der i sin åbningsstale gav udtryk for en vis tvivl med hensyn til om disse penge til NSU nu var givet godt ud. Gav Sommeruniversitetet virkelig valuta for pengene? Kom der overhovedet noget værdifuldt ud af det hele? Kontorchefens udtalelser medførte en vis opstandelse og fra norsk side arrangeredes i hast et aftenmøde, hvor kontorchefens tale og berettigelsen af hans skepsis blev debatteret. Det endte i øvrigt med, at Lund og Uppsala røg i totterne på hinanden, men så var

den potte også ude af verden! Vi kan altså konstatere, at NSU allerede i sin spæde barndom måtte kæmpe mod mistænksomhed fra visse kredse af det politiske establishment; som bekendt var det jo desværre ikke kun en børnesygdom - NSU har med ikke svigtende regelmæssighed måttet retfærdiggøre sin virksomhed overfor visse politikere, der bestemt ikke altid har set med blide øjne på organisationens arbejde; men det er altså ikke en ny forteelselse!

Naturvidenskaben i NSU

Som Toffy Tigerstedt engang bemærkede i et essay om NSU: "så finns några evighetsfrågar i NSU. Det finns den om tekniska och naturvetenskapliga ämnen." Der hentydes naturligvis til den manglende repræsentation, som disse emner led under i en årrække.

Holdningen var radikalt anderledes i 50'erne. Her var på programmet en bred vifte af emner af teknisk og naturvidenskabelig observans. Allerede nævnt er fysikken og biologien, som havde en fremtrædende plads på 1951-sessionen i Askov. På 1953-sessionen i Sigtuna var forholdet mellem genetik og samfund på programmet og sommersessionen i Ås i 1955 afspejlede, at verden var gået ind i atomalderen, idet to af emnerne behandlede kernefysiske spørgsmål: "Kernefysikken og energiproblemet" samt "Faremomenterne ved atomenergiens frigørelse." På dette tidlige tidspunkt indvarsledes altså en diskussion, der senere - især i 70'erne for alvor tog fart. I Askov i 1956 var et af emnerne: "Tværvideenskabeligt samarbejde om klimaændringernes betydning" - i høj grad også aktuelt i dag. I 100-året for Darwins banebrydende "The Origin of Species" havde man passende valgt "Udviklingsproblemer" som hovedemne for 1958-sessionen. Forbilledligt blev emnet behandlet fra mange forskellige videnskabelige vinkler: videnskabshistorisk, genetisk, sproghistorisk, etisk, osv.

Nu må man imidlertid ikke forledes til at tro, at NSU i 50'erne udelukkende var domineret af teknisk/naturvidenskabelige emner. Ingenlunde. Andre spændende ting var også på programmet. Psykologiske spørgsmål indtog en ikke ringe plads. Så tidligt som i 1952 var et af emnerne: "Människans behaviourutveckling på bakgrund av den moderna djurpsykologiens resultat." Samme år behandlede også "Metodiska spørsmål inför inlevelsen, sympatiens och samförståndets psykologi" og i 1957 havde man sågar "Gestaltpsychologi og æstetik" programsat. Af mere humaniora-rettede

emner fra 50'erne kan nævnes områder indenfor kunsthistorie, litteraturhistorie, filmvidenskab, idéhistorie, lingvistik, historiefilosofi, mv.

Vender vi et øjeblik tilbage til emner, hvor NSU har spillet en ikke ringe banebrydende rolle, falder kriminologien i øjnene - kriminologi er jo i sig selv et tværvideenskabeligt fag. En nærtstående disciplin - retssociologien - har også haft sin plads i NSU.

Interessant i lyset af den standende diskussion om et atomvåbenfrit Norden er det at konstatere at "med tilløb i 1953 og 1955 har der været arbejdet energisk med freds- og konfliktforskning i en række kredse, og NSU kan tillægge sig en væsentlig del af æren for den interesse, der nu er blevet vakt for denne forskning mange steder i Norden" (Mogens Blegvad, 1965). Problemstillingen er jo ikke blevet mindre aktuel her i 80'erne!

Fra centralisme til pluralisme

Organisatorisk skete der en række ændringer i NSU i 50'erne og videre op gennem 60'erne. I de første år var mønsteret tilrettelagt således, at de enkelte kredse, eksempelvis en biologikreds, en medicinkreds eller en sociologikreds - alle havde tilknytning til hovedemnet, ofte således, at de repræsenterede hovedemnets konkretisering inden for de enkelte fag eller faggrupper. Resultatet var, at de enkelte kredse behandlede hovedemnet i hvert sit fag og følgelig blev den enkelte kreds jo ikke særligt tværvideenskabelig. Den tværvideenskabelige kontaktflade lå så i sommersessionens systematisk opbyggede plenarmøderække, omfattende dels foredrag og rundbordssamtaler omkring hovedemnet og dels rapporter fra kredsene med en efterfølgende kort diskussion.

Denne fagføderalistiske struktur, som var gældende i de første år, virkede tilsyneladende ikke efter hensigten og gik ret hurtigt sin undergang i møde. Således var sessionen i Finland i 1954 langt mindre fagopdelt - omend den stadig havde et overordnet tema. I 1955 knæsatte man officielt det princip, at kredsemner ikke nødvendigvis skulle have en tæt tilknytning til hovedemnet og senere, i 1960, blev hovedemnet ganske enkelt reduceret til blot og bar en titel, der end ikke fik indflydelse på plenarmøderækken og samtidig skete der det, at rapporterne fra de enkelte kredse forsvandt fra sessionens program.

Generelt kan man sige, at der i den sidste halvdel af 50'erne og videre op igennem 60'erne foregik en glidende overgang væk fra de fælles sommersessionste-maer og samtidig bortfaldt de fagligt definerede studiekredse næsten totalt. Det

tværvideenskabelige arbejde rykkede så at sige fra sessionsniveau ned på studiekreds-niveau. Studiekredsene henvendte sig nu ikke længere til de enkelte fag - og gjorde de det - var det i forbindelse med introduktion af nye "skoler" og/eller teori-komplekser. I stedet forsøgte de enkelte kredse nu at behandle grænseemner eller emner, som p.g.a. universiteternes traditionsbundne fagopdeling faldt mellem 2 eller flere stole. NSU havde således fået sig etableret med det Jes Adolfsen har kaldt et "videnskabsinnovativt tværvideenskabelighedsbegreb."

I det foregående er forsøgt givet et - omend kort - rids af NSU's faglige og organisatoriske profil, som den udviklede sig i organisationens første årti og i et par kommende artikler vil vi se nærmere på den udvikling, der foregik i NSU i 60'erne og 70'erne, hvor de samfundsmæssige forandringer - nationalt såvel som globalt - også satte sine tydelige spor i NSU.

II

I fortsættelse af artiklen i sidste nummer af *Information fra NSU* er det tanken her i denne artikel at komme lidt tættere ind på livet af NSU i organisationens andet årti: 1960'erne.

Det kan klart fastslås, at 60'ernes årti for NSU blev en konsolideringsperiode. De allerede etablerede positioner skulle lægges i lidt fastere rammer efter at de første begyndervanskeligheder var overstået. Fagligt kom der i løbet af årtiet adskillige nye fagområder på programmet; specielt populære var emner i grænseområdet mellem kultursociologi og kulturhistorie. Konstant diskuteredes emner indenfor kulturforskningen, og der hentedes inspirerende materiale fra så vidt forskellige kulturer som den grønlandske, den samiske samt kulturer i Sydhavet. Arbejdet indenfor dette felt havde bl.a. den effekt, at der i 1963 blev udgivet et bind i NSU's skriftserie, skrevet af den dengang særdeles aktive NSU'er og fremragende religionssociolog, dr. phil. Arild Hvidtfeldt, med titlen "Non-European Cultures and the Humanities". Tidligere har været nævnt, at freds- og konfliktforskningen i NSU-regi så småt startede allerede i 50'erne og denne studievirksomhed fortsatte energisk i 60'erne med bl.a. Johan Galtung som aktiv medvirkende.

Den ændring, der fandt sted i 1960, da hovedemnet reduceredes til en blot og bar rettesnor for foredragene på sommersessionerne, fik yderligere konsekvenser. Det medførte nemlig, at der nu blev langt større frihed til at vælge nye studieemner, end det tidligere havde været tilfældet. Et direkte og kontant resultat af denne nyorientering var opkomsten af såkaldte arbejdsgrupper i 1962. Medens det før havde været i studiekredsene, at studievirksomheden naturligt fandt sted, åbnedes der nu med disse arbejdsgrupper mulighed for aktivt at fortsatte behandlingen af et

emne, vel at mærke *efter* at det var taget af NSU's program. Man kan sige, at arbejdsgrupperne fungerede som en naturlig fortsættelse af diskussionerne i studiekredsene, men her på et afgrænset felt og i et længere tidsrum med rige muligheder for at gå i dybden med et bestemt emne.

I denne sammenhæng blev en diskussion aktuell i 1966: skulle NSU udelukkende være en "forskningsstimulerende ramme" og således ikke selvstændigt engagere sig i egentligt forskningsarbejde. NSU's præsidium (som det hed dengang) vedtog så samme år på sessionen i Åbo, at sommeruniversitetet skulle drive aktiv forskning på de områder, hvor et nordisk samarbejde var afgørende nødvendigt for forskningens kvalitet og tyngde. Det blev dog samtidig pointeret, at egentligt forskningsarbejde i NSU-regi principielt burde overgå til de formelle forskningsinstitutioner, universiteter og lignende efter en 2-års periode. Præsidiet understregede således hermed, at NSU fremdeles burde være et "forskningsinitierende" forum og altså ikke blot en ramme for traditionel forskning i velkendte discipliner. Den daværende generalsekretær konkluderede da også, at "det uten videre er klart, at Sommeruniversitetet her har slått inn på en linje, som vil føre med seg større og kanskje tyngende opgaver enn noen gang tidligere og at 1966 av den grunn vil komme til å stå som noe av et skilleår i Sommeruniversitetets historie."

Fast sekretariat oprettes

Det var måske værd at stoppe et øjeblik ved manden, der udtaler disse markante ord. Det var nemlig NSU's første faste generalsekretær, nordmanden, cand. philol. Torbjørn Sirevåg. I NSU's første mange år, hvor selve sommersessionen havde været livsnerven i hele organisationens virksomhed, var forholdet dette, at generalsekretærstillingen skiftede fra år til år. Sekretæren i den landsafdeling, der arrangerede sommersessionen, overtog automatisk generalsekretærposten. Det var på ingen måde tale om noget fast etableret sekretariat, som det kendes i dag. Svagheden ved denne administrative praksis er åbenbar; sekretariatsarbejdet led under en påfaldende mangel på kontinuitet - der eksisterede således ikke noget centralt placeret arkiv, og det var helt umuligt at løse mere arbejdskrævende og komplicerede opgaver, som vi kender dem i dag. For at råde bod på dette misregimente vedtog Præsidiet i Bergen 1964 at oprette et permanent sekretariat. Det besluttedes at lægge sekretariatet i Oslo for en 2-års periode og Sirevåg blev altså dets første leder. Til at bistå generalsekretæren i arbejdet opstod i 1964 endnu en nydannelse: - man indførte såkaldte "nordiske studiekredsledere" (velsagtens

svarende til vore dages “nordiske koordinatore”). Disse mennesker havde så ansvaret for, at arbejdet på nordisk plan i de enkelte kredse foregik så godt som muligt.

Navnespørgsmålet i NSU

Fra tid til anden blev der fra forskellige sider indenfor NSU i 60'erne rejst indvendinger mod betegnelsen “Nordisk Sommeruniversitet”. Efter manges mening gav navnet et fejlagtigt billede af organisationens virke. Allerede i 1962 kom der fra den norske landsafdeling forslag om, at man skulle ændre navnet til det mere enkle “Nordisk Universitet”. Ønsket om navneforandring skyldtes flere forskellige forhold: 1) man ønskede en i sig selv adækvat betegnelse, 2) en anden betegnelse, der kunne bidrage til en bedre rekruttering, 3) ændret navn p.g.a. praktiske problemer med det gældende, 4) nyt navn, der kunne anspore til øget aktivitet og øget PR, og 5) et nyt navn hurtigst muligt af tidsmæssige årsager.

Ad 1) Man mente, at navnet Nordisk Sommeruniversitet var en stadig kilde til ærgelse omkring organisationens virksomhed. Man kunne for så vidt godt anerkende “Nordisk” som et dækkende udtryk for virksomheden, mens derimod betegnelsen “Sommer” gav indtryk af, at arbejdet kun var knyttet til en bestemt tid af året, nemlig ferietiden. Endelig var man skeptisk overfor de konnotationer, som knyttede sig til begrebet “Universitet”, idet det kunne forlede folk til at tro, at man her beskæftigede sig med forelæsninger og universitetsundervisning i traditionel forstand. Ad 2) her mente man, at betegnelsen "Sommeruniversitet" jo nok ville kunne tiltrække de unge, der ønskede at kombinere det behagelige med det faglige, mens man var ret skeptisk på den afskrækkende effekt navnet ville have på potentielle universitetsfolk(!). M.a.o. var man bekymret over navnets indvirkning på niveauet og rekrutteringen til NSU. Ad 3) Især i Finland gav navnet anledning til en række praktiske problemer, idet sommerkurser ved de almindelige universiteter også bar navnet “Sommeruniversitet”. I den anledning havde den finske landsafdeling set sig nødsaget til at ændre NSU's navn i Finland til Pohjosmainen Kesäakatemia (Nordisk Sommerakademi). I Norge gjorde sig andre praktiske problemer gældende, idet NSU der måtte se sig forvekslet med andre sommerlige aktiviteter såsom “Sommerkolen” (ved Oslos Universitet) samt “Sommersemesterundervisningen” (videreuddannelse for lærere). Desuden greb betegnelsen universitet på den tid om sig; der fandtes således et “Eftermiddagsuniversitet”, et “Søndagsuniversitet” og et “Hjemmenes Universitet”. Man frygtede simpelthen, at NSU ville forsvinde i

mængden af udtryk. Ad 4) Man mente, at et navneskifte i sig selv ville medvirke til øget information og PR omkring NSU, og man kunne så benytte lejligheden til at understrege, at virksomheden også strakte sig langt ud over selve sommersessionen. Ad 5) Endelig mente man, at det gjaldt om at gå rask til værks med at finde et nyt navn, idet hele undervisnings- og forskningssektoren på den tid var i hastig udvikling, og at mulige relevante nye navne hurtigt ville blive beslåglagt af andre institutioner!

Forskellige forslag til nyt navn diskuteredes. Navnet "Nordisk Universitet" afvistes, idet det ikke fyldestgørende ville dække NSU's omfang og betydning. En anden mulighed, "Nordisk Universitetssamvirke" var mere dækkende, men også det blev forkastet, idet det kunne give associationer i retning af et officielt samarbejdsorgan mellem de nordiske universiteter. "Nordisk Akademi" blev bragt på bane, men her var opfattelsen, at dette ville kunne give vanskeligheder i forhold til betegnelserne "Finlands Akademi" og "Svenska Akademien". Sirevåg fremkom så med et helt andet forslag, idet han mente, at navnet "Nordisk Akademi for Videnskabelig Kontakt & Udvikling" ville være en ganske rammende betegnelse.

Imidlertid løb hele problemstillingen ud i sandet. Ingen af de forskellige forslag blev vedtaget, og NSU er stadig NSU! Retfærdigvis skal det nævnes, at der dog kom et par mindre ændringer, idet man i 1965 besluttede at give nordmændene lov til at kalde sig "Det Nordiske Sommeruniversitet", da den svenske afdeling allerede benyttede den bestemte form i "Nordiska Sommaruniversitetet". Danskerne benyttede dog fremdeles det gamle navn.

NSU's publikationer

Tager vi et vue udover de forskellige publikationer, der i årenes løb er udgivet i NSU-regi, udfolder sig et broget billede. Allerede i 50'erne blev der publiceret en række årbøger, som var store fine bind, der alle indeholdt artikler med tilknytning til årets hovedemne. I tidsrummet 1952-59 kom der 6 årbøger.

Derefter ændredes formen, idet man nu gik over til at udgive separate publikationer i en engelsksproget serie, som blev kaldt *Interdisciplinary Studies from the Scandinavian Summer University*. Denne ændring var foranlediget af den allerede omtalte strukturændring i 1960, som gav mulighed for forskning i tværfaglige emner over en årrække og altså senere få resultaterne mangfoldiggjort i denne skriftserie. I alt kom der 14 titler i denne række i perioden 1959-66, og blandt emnerne kan nævnes: urbanisering, psykoterapi, antropologi, organisationsteori og retssociologi.

På NSU's initiativ blev der i 1964 oprettet et udvalg, hvis opgave det var at undersøge muligheden for at få oprettet et inter-nordisk tidsskrift, og dette arbejde bar frugt i 1966, da det første nummer af *Nordisk Forum* (NoFo) så dagens lys. NoFo har m.a.o. 20 års jubilæum i år² og er fortsat på mange måder tæt tilknyttet NSU og de forskellige forskningsmiljøer.

I 70'erne havde NSU sin egen skiftserie, der publicerede artikler fra studiearbejdet i NSU samt fik oversat forskningsrelevant litteratur. Af sidstnævnte kan nævnes kassesuccessen, Negt & Kluges til norsk oversatte "Offentlighed og erfaring", som sikkert vil være mange af dette blads læsere endda særdeles bekendt! Også i 70'erne blev udgivet en række artikler beregnet til internt brug i NSU, og som bekendt er det i dag i serien *Arbejdsrapporter fra NSU*, at forskningsresultaterne fra NSU offentliggøres, både til eksternt såvel som til internt brug.

Sessionen i Trondheim 1969: Revolutionen bryder ud!

Studertervolterne på universiteterne i 1968 afsatte naturligvis også en række dønninger i NSU. Den generelle holdning var i 60'erne præget af optimisme og fremskridtstro. Som Per Salomonsen har udtalt her i bladet, så var folk i NSU i 60'erne jo nok ideologisk set socialister, men der var ikke tale om nogen fasttømret, firkantet størrelse. Man var blot begærlige efter mere viden og uden de store ideologiske armbevægelser. Dette forhold skulle snart ændres radikalt. På sommersessionen i Trondheim i 1969 markeredes det skift, som er blevet kaldet det kraftigste i NSU's historie. Formålsparagrafferne ændredes således, at man nu skulle fremme kritisk indsigt i de videnskabelige problemer, og de forskellige fagdiscipliner måtte nu ses i deres historiske og ideologisk farvede sammenhæng. Generelt skulle man "förhålla sig kritiskt til de vid den givna tidspunkten existerande samhällsförhållandena och -utveckling inom och utom Norden".

² I.e. 1986 (red.).

Der er ingen tvivl om, at dette skift i NSU's udvikling havde en klar sammenhæng med opkomsten af Det Nye Venstre og den dermed stigende politisering af videnskaberne. Hvordan det sidenhen gik, handler en kommende artikel om.³

III

Som påvist i den sidste artikel om NSU's forhistorie (jfr. *Information fra NSU* nr. 2, 1986) blev princippet om at drive *kritisk* videnskab knæsat på sommersessionen i Trondheim i 1969. Anledningen var bl.a. de omfattende studenterrevolter på universiteterne verden over. Oprøret var også nået til NSU! Dog fik revolten her et noget anderledes forløb end det sås på de traditionelle universiteter. Der blev således ikke kastet med Molotov-cocktails, og ingen universitetsrektorer blev henrettet! Derimod fik studenteroprøret en markant indflydelse på NSU's fagligt videnskabelige indhold. Allerede på sessionen i Karlstad i 1970 sås studiekredsemner som f.eks. "ny-marxisme", "kritisk pædagogik", "imperialisme", "hvad er kritisk videnskab?" "multinationale selskaber", mv. Det var en linie, der videreførtes på sommersessionen det følgende år i Jyväskylä, hvor hovedtemaet netop var: "Kritisk videnskab". Sommersessionen i Askov (DK) i 1972 er siden blevet legendarisk og i visse folks øjne vel også herostratisk berømt. Af flere grunde. For alvor var den marxistiske videnskabs teoridannelser begyndt at præge studiekredsens arbejde. Ganske vist var der allerede i 1971 blevet oprettet en "Das Kapital"-læringskreds, som i øvrigt i parentes bemærket var en stor succes og som tiltrak mange nye mennesker til NSU. På Askov-sessionen var marxismen som videnskabelig arbejdsmetode påbegyndt sin "infiltration" i de forskellige studiekredse. Der var imidlertid ikke tale om nogen meningstyrannisk adfærd. Introduktionen af den marxistiske videnskab indenfor de forskellige faglige discipliner var en helt afgørende nødvendig justering af det, der tidligere var blevet karakteriseret om "værdifri" forskning. Anderledes toner lød nu. Videnskaben måtte ses i snæver forbindelse med hele den kapitalistiske produktionsform, og de intellektuelle fik efterhånden øjnene op for deres egen funktion i en egentlig politisk og samfundsmæssig sammenhæng.

³ Poul Hermansen refererer afslutningsvist i den oprindelige artikel til *Nordlisk Forum* nr. 27 og *Information fra NSU* som sine hovedkilder (red.).

Denne nyorientering gav imidlertid anledning til megen ståhej og presseomtale. En veritabel pressehetz blev iværksat mod Nordisk Sommeruniversitet. Den konservative danske *Weekend-Avisen* var som så ofte før på pletten, og som sultne ulve vejrede man blod. Med stort opsat spaltepads blev det udskreget til de intetanende og skrækslagne læsere, at "...den ublodige revolution" nu var nået til Nordisk Sommeruniversitet, og derefter fulgte så en helsidesartikel, hvor journalisten i bloddryppende vendinger beskrev, hvorledes de revolutionære nu aldeles havde indtaget NSU. Det blev påstået, at menige NSUere i god tro nærmest var blevet hijacked og nu som gidsler var blevet sat på den marxistiske vogn, der bare formeligt drønedede derudad! NSU blev sågar anklaget for at være en yderligtgående, politiserende, venstreorienteret organisation. Det var lige før, man anede konturerne af terroristisk virksomhed! Særdeles heavy tjald!!

Senere bragte Danmarks Radio en udsendelse fra Askov-sessionen, af hvilken det fremgik, at de deltagende børn var med i et "radikalt eksperiment ... opdragelse mod klasesamfundet", som om det skulle være specielt famøst. (Se i øvrigt interviewet med Per Salomonsen i *Information fra NSU*, nr. 3, 1985. Det var nemlig Salomonsen, der ved den lejlighed var Danmarks Radios udsendte reporter!). I øvrigt er der det at bemærke om sommersessionen i Askov, at den i følge annalerne var en ganske særligt vellykket session! Propagandahetzen mod NSU fortsatte imidlertid ufortrødent i 1973. I maj dette år gik den netop vragede rektor for Roskilde Universitetscenter, senere socialdemokratisk boligminister Erling Olsen i felten i et nyt korstog mod NSU. Til den konservative danske avis, *Berlingske Tidende*, udbasuneredes nu: "Universitetet overtaget af marxister". Erling Olsen udtalte til bladet, at "sommeruniversitetet var blevet de frelstes brigade" og at "sommeruniversitetet må selv tage initiativ til at befri sig fra det marxistiske åg - eller dø" (Sic.). Det blev fremhævet, at samtlige studiekredse på NSU's program nu i dén grad var blevet inficeret af marxistisk terminologi, og som et tilsyneladende meget skræmmende eksempel henvistes til, at der i litteraturlisten til en af kredsene var referencer til bl.a. Venstresocialisternes Partiprogram (!). Hetzen blev prompte videreført af det daværende konservative medlem af det danske Folketing, fru Ellen Strange Petersen; fru Strange Petersen, der ofte tidligere havde gjort sig uheldigt bemærket med rabiate højreorienterede, anti-socialistiske synspunkter, bragte sagen op i Folketingets undervisningsudvalg og forlangte sågar samtlige bevillinger til NSU standset. Det højt besungne borgerlige frisind ville sandelig ikke medvirke til nogen form for finansiering af marxistisk propagandavirksomhed (!).

Andre tog imidlertid til genmæle og forsvarede NSU med næb og klør. Det var således tilfældet med Erling Olsens partiblade, det socialdemokratiske dagblad

Aktuelt, der i en leder anførte, at hele hysteriet “passer fint ind i ... de konservatives stormløb mod de røde strømninger på vore universiteter. Vi forstår ikke det hysteri. Vi ser ingen katastrofe i, at et sommeruniversitet tager Karl Marx til sig. De kan måske endda bidrage til en mere kvalificeret diskussion af den gamle profets tanker ... Vi er imod meningsterror. Marxisterne kan man værge sig imod, hvis man vil, fordi de råber så højt. Den konservative terror er en snigende gift, som det er svært at forsvare sig imod. Derfor er den så uhyggelig.” (*Aktuelt*, 9. maj 1973)

Hele den oppiskede stemningsbølge mod NSU, anklagen mod organisationen for at være et lukket marxistisk forum, fik en række konsekvenser. Således blev der i 1973 nedsat en arbejdsgruppe opkaldt efter professor Jørgen Kofoed, der fik til opgave at give en nøjere vurdering af Nordisk Sommeruniversitet og dets hele virksomhed. På den økonomiske front havde pressehetzen mod NSU også medvirket til, at den økonomiske udsultning var startet. Bevillingerne blev således i 1974 skåret drastisk ned fra 1,1 mio. DKK i 1973 til 0,5 mio. DKK i 1974. Det er åbenbart, at den voldsomme nedskæringspolitik, der hermed var anslagt overfor Nordisk Sommeruniversitet var et tidrette resultat af den kritiske fagpolitiske inie, som organisationen havde antaget.

I august 1974 var Kofoed-rapporten så færdiggjort. Rapporten bakkede op om NSU. Man beklagede den presseomtale, der i vide kredse var blevet opfattet som om, at fundamentale principper for NSU's virksomhed var blevet tilsidesat. Der var i arbejdsgruppen fuld enighed om, at NSU nu burde have arbejdsro for at prøve at komme igennem krisen. I øvrigt vendte rapporten sig skarpt mod den kritik, der var blevet ført frem af Erling Olsen et al. Rapporten udtalte, at “NSU's kritikere bør erkende, at man ikke i den moderne udvikling kan regne med, at det, man betragter som velerhvervede rettigheder til at fortsætte bestemte traditioner, uden videre respekteres, men at man må være parat til at kæmpe for det, man synes har værdi. Man må således være forberedt på kritik og på at skulle imødegå den med saglige og stærke argumenter. Den kritik, man selv fremfører, bør være saglig og veldokumenteret, og man bør regne med, at mishagsytringer af generel art tillægges ringe værdi.”

Om hele marxist-forskrækkelsen konkluderede Kofoed-rapporten, at “Marx og marxisme har spillet en stor og efter manges mening alt for stor rolle i studieprogramet. Dette må ses på baggrund af, at man altid har bestræbt sig på at have et fælles tema for hele sommersessionen, og at netop disse år er den periode, hvor den marxistiske bølge når til Nordeuropa. En sådan bølge lader sig ikke standse ved at lukke NSU.”

Fra det såkaldte rektor-kollegie, som er en sammenslutning af de danske

universitetsrektorer, hed det i en skrivelse til den danske undervisningsminister, at "For så vidt angår spørgsmålet om politisk agitation og ideologisk indoktrinering, set i relation til forskning, undervisning og kulturel virksomhed, finder kollegiet - ikke mindst i lyset af den for tiden pågående debat, at der ikke er grund til at nære bekymringer. Nordisk Sommeruniversitet har gennem sin 24-årige historie på væsentlig måde bidraget til udviklingen af videnskabssynet i Norden, og hvis det en kortere årrække koncentrerer sig om at påvise bestemte mangler i det traditionelle videnskabssyn, er dette ikke en aktivitet, der på nogen måde kan virke skræmmende."

Unægteligt vægtige ord fra kompetent side! Enden på hele miséren blev altså, at den offentlige eksekution af NSU var fuset ud, men kampagnen havde alligevel haft til resultat, at organisationen måtte fortsætte sin virksomhed på stærkt reducerede budgetter; et levn fra fortiden, som stadig den dag i dag influerer på NSU's økonomi. Spørg bare NSU's styrelsesmedlemmer om, hvor megen tid, der går på styrelsesmøderne til diskussion af økonomiske petitesser!

Studieprogrammet i 1970'erne

70'erne var en utroligt aktiv og nyorienterende periode i NSU's historie. Specielt markant var kvindebevægelsens entré i NSU. Kvindespørgsmålet kom første gang på NSU's studieprogram i 1973 som kredsemne, og dette var indledningen til en langvarig æra med feminismen i dens mangfoldige afskygninger i NSU. På sommersessionen i Røros i Norge (1973) var der således deltagelse af 50 kvinder fra 18 forskellige byer i Norden. I 1976 kunne Signe Arnfred, der havde været en af initiativtagerne til kvindekredsen, konkludere, at "sammenlignet med andre studiekredse, som har fungeret i NSU, er tilslutningen til kvindekredsen, dens gennemslagskraft og succes bemærkelsesværdig." Kvindekredsen i NSU fik ligeledes en ikke ringe betydning for den senere kvindeforskning i Norden.

Et andet væsentligt tema på studieprogrammet i 70'erne var økologien. Som tidligere nævnt har den økologiske forskning altid haft sin plads i NSU siden organisationen startede sin virksomhed, og linien fortsattes eksemplarisk med kredsemner som "Landbruget i Norden", "Energipolitikken i Norden" og "Havet i Norden". Altsammen problemkomplekser, der fortsat i dag har stor aktualitet, jfr. diskussionen om landbrugets forurening af havet.

70'erne slutter - 80'erne starter: Nyorientering påny

På slutningen af 70'erne skete der igen en justering af NSU's faglige kurs. Studieprogrammet, præget som det var af arven fra studenteroprøret og den marxistiske videnskabsforståelse, blev igen mere pluralistisk. Symptomatik for udviklingen var f.eks., at et manchetforslag i 1979 om en "Das Kapital"-læsningskreds i NSU ikke vandt gehør i NSU's styrelse, idet det blev anført, at en "Das Kapital"-læsningskreds måtte kunne finde et andet forum for sin virksomhed end netop indenfor rammerne af NSU. Unægteligt nye toner i en organisation, der i 1973 principielt havde vedtaget, at NSU skulle støtte forskning, der tog sit udgangspunkt i kontroversielle teorier, og altså her bl.a. den marxistiske teoridannelse. Man kan sige, at studieprogrammet generelt gik i retning fra det mere abstrakte mod det mere konkret pluralistiske. Der oprettedes således kredse, der beskæftigede sig med lokalsamfundet og dets problemer, idrætten i dens mange afskygninger blev behandlet; mens urbane problemstillinger kom på programmet med fornyet styrke, en kreds beskæftigede sig med "Sociale utopier - konkrete utopier", osv. Nyorienteringen var imidlertid ikke kun et NSU-internt fænomen; det samme kan siges at være tilfældet med andre forskningsinstitutioner i Norden. Een ting var, at man ideligt måtte kæmpe en brav kamp mod konsekvenserne af den økonomiske recession, højrekræfternes fremmarch og den fortsatte nedskæringspolitik, som NSU har måttet leve med. Det må imidlertid ikke opfattes således, at justeringen af den faglige kurs aldeles var et resultat af politisk repression. Ingenlunde. Justeringen var en nødvendighed al den stund, at forskningen ikke måtte stå i stampe, kritikken blive dogmatisk og ukritisk; en periode med selvkritisk refleksion var bydende nødvendig som følge af en rasende udvikling i et hæsblæsende årti.

På falderebet er det værd kort at nævne *Nordisk Forum* (NoFo). Fra midten af 70'erne blev NoFo finansieret over NSU's budget og fik siden en beskeden støtte fra de nordiske forskningsråd. På NSU's sommersession i 1979 besluttedes, at NSU ikke længere skulle støtte NoFo over det ordinære budget, men i stedet forpligtede man sig til at aftage et par hundrede abonnemeter, og i vedtægterne hed det, at NoFo skulle indgå i et fagligt samarbejde med NSU. NSU's repræsentantskab kunne i følge vedtægterne beslutte institutionens ophør. Det var nøjagtigt, hvad der skete på dette års session⁴ på Stord. NoFo har i en årrække haft en uholdbar økonomi, og dette kombineret med redaktionelle vanskeligheder, gjorde det i år nødvendigt, at NoFos redaktion måtte indstille til NSU's repræsentantskab, at tidsskriftet nedlægges.

⁴ I.e. 1986 (red.).

Repræsentantskabet fulgte redaktionens indstilling, og *Nordisk Forum* blev således på Stord stedt til hvileunder megen tristesse; men hvem ved, måske stiger tidsskriftet igen til vejrs som en anden Fugl Fønix. Time must show!

Slutteligen kan man så stille sig selv det spørgsmål: Hvor står NSU i dag og hvor går NSU hen? Som en kendt amerikansk folkesanger engang i tidernes morgen udtalte: svaret blæser, som så ofte før, i vinden. NSU's styrelse har nedsat en arbejdsgruppe, ellerom man vil, en "brain trust", som har fået til opgave at komme med bud på NSU's fremtidige rolle. Første resultat af disse diskussioner kan ses allerede i dette nummer af bladet. Det skal blive interessant at følge gruppens videre arbejde.